

HÅNDHEVING AV BARNS DIGITALE RETTIGHETER

Illustrasjon: Von Kommunikasjon

 Likestillings- og
diskrimineringsombudet

 KREFTFORENINGEN

 Redd Barna

 Barneombudet

 FORBRUKERRÅDET

 unicef
for hvert barn

 Nasjonalforeningen
for folkehelsen

 PRESS
REDD BARNA UNGDOM

 AMNESTY
INTERNATIONAL

Mai 2025

Håndheving av barns digitale rettigheter

Barn bruker i dag digitale tjenester til alt fra å leke og holde kontakt med venner, til å delta på fritidsaktiviteter, spille spill og gjøre skoleoppgaver. Som del av den digitale hverdagen opplever barn direkte kjøpsoppfordringer, markedsføring for helseskadelige produkter og markedsføring som kan skape et negativt kroppsbilde, kommersiell overvåking og andre alvorlige brudd på sine rettigheter. Dette skjer i et høyt tempo, fra et stort antall aktører og i digitale kanaler der bruddene er vanskelige å fange opp for voksne og myndigheter.

Dagens håndhevingssystem av regelbrudd i digitale flater inneholder samtidig hindringer for effektiv og avskrekkende håndheving. Resultatet er omfattende brudd på barns rettigheter på nett. Det skapes også markeder der det å følge gjeldende lovverk ikke er et konkurransefortrinn.

Norge har en rekke forpliktelser overfor barn, for eksempel gjennom barnekonvensjonen, som er gjort til norsk lov i menneskerettsloven. Det innebærer for eksempel at staten må beskytte barn mot utnyttelse og diskriminering og ivareta barns rett til sikkerhet, privatliv og ytrings- og informasjonsfrihet. I tillegg pålegger barnekonvensjonens art. 3 staten å sikre at barnets beste er et grunnleggende hensyn ved alle tiltak som berører barn, noe som også er nedfelt i Grunnloven § 104 annet ledd.

Etter menneskerettsloven § 3 går barnekonvensjonens bestemmelser foran andre alminnelige lover ved motstrid, og FNs generelle kommentar 25 tydeliggjør at stater må sikre at kommersielle aktører overholder barns rettigheter på

digitale flater. Norge har med andre ord bindende, internasjonale forpliktelser som innebærer at eksisterende regler må håndheves på en måte som gjør at barns rettigheter reelt sett respekteres i digitale flater, ikke bare på papiret.

På bakgrunn av dette fremmer vi fem krav for å sikre mer effektiv håndheving av barns rettigheter i møte med kommersielle aktører på nett:

1. Ansvar for å håndheve barns rettigheter må plasseres hos tilsynsmyndigheter med sanksjonsmuligheter, istedenfor hos selvreguleringsordninger.

Enkelte regler som skal beskytte barn håndheves av egne bransjeorganiserte selvreguleringsorganer uten formelle sanksjonsmuligheter. Dette gjør dem uegnet til å håndheve barns rettigheter, slik vi har sett med Matvarebransjens faglige utvalg og Fagutvalet for influensemarkedsføring. Ansvaret for å håndheve barns rettigheter må derfor plasseres hos uavhengige tilsynsmyndigheter med sanksjonsmyndigheter, istedenfor hos bransjens selvreguleringsordninger.

2. Det må være en reell risiko for avskrekkende sanksjoner, spesielt i saker som gjelder barn.

Det finnes en rekke ulike tilsyn som håndhever barns rettigheter i dag. Flere av dem har føringer og tradisjon for å primært drive med veiledning og dialog. Sanksjoner benyttes som regel som en siste utvei etter gjentatte forsøk på veiledning eller ved spesielt alvorlige overtredelser. Når svært mange aktører bryter barns rettigheter, slik tilfellet er i dag, mener vi at dialog og veiledning av enkeltaktører ikke er tilstrekkelig. Uten effektive og avskrekkende sanksjoner kan useriøse næringsdrivende spekulere i å bryte loven, uten at dette får konsekvenser.

Det strider mot allmenn rettsfølelse at næringsdrivende kan bryte loven uten konsekvenser, mens privatpersoner, som for eksempel kjører for fort eller begår skattesvindel, møter sanksjoner etter første overtredelse. Det er derfor nødvendig at rettighetsbrudd som rammer barn innebærer en reell risiko for sanksjoner med avskrekkende økonomiske konsekvenser.

3. Klageordningene må være tilpasset barn.

Tilsyn kan igangsettes på tilsynsmyndighetens eget initiativ, etter tips eller klager fra individer, eller etter tips eller klager fra interesseorganisasjoner. For at barn skal ha reell mulighet til å klage på lovbrudd som rammer dem selv, må klagemuligheten være lett tilgjengelig for barn eller deres foresatte, herunder være gratis, lett å finne, mulig å bruke uten eID-tjenester med aldersgrenser og lett å forstå.

Det er også viktig å sikre at barns interesser ivaretas uten at barna må ta kampen selv. I Norge finnes det ingen rettslig mulighet for interesseorganisasjoner til å representere barn eller grupper av barn i personvern saker overfor Datatilsynet uten fullmakt fra enkeltbarns foresatte eller verge. Det betyr at systematiske brudd på personvernet som rammer barn må fremmes av enkeltbarn eller deres foresatte.

Behandling i rettssystemet tar som regel mange år, og krever gjerne omfattende teknisk og juridisk kompetanse. Dersom barna trekker seg fra klageprosessen underveis, kan saken falle bort. Det er urimelig at enkeltbarn må stå i dette. Interesseorganisasjoner må derfor kunne klage inn systemiske brudd på barns rettigheter uten å representere enkeltbarn.

4. Det må rettes opp i skjevheten som gjør at næringslivet har større mulighet til å få overprøvd vedtak enn aktører som ivaretar barns rettigheter.

Vedtak fra tilsynsmyndigheter, slik som Forbrukertilsynet, kan ankes til en overordnet klageinstans, slik som Markedsrådet, som fatter endelig vedtak. Dersom tilsynsmyndigheten har ilagt den næringsdrivende sanksjoner, og klageorganet opprettholder dette, har den næringsdrivende mulighet – og ofte økonomisk insentiv – til å anke vedtaket inn for domstolen. Tilsynsmyndigheter (utenom Konkurransetilsynet, har imidlertid ikke hjemmel til å ta saker inn for domstolen. Det kan heller ikke forventes at barn som har vært utsatt for rettighetsbrudd har forutsetninger til å ta saken til domstolen.

At næringsdrivende kan ta saken til retten, mens tilsynsmyndigheten ikke kan få en rettslig overprøving av vedtak, innebærer en uholdbar skjevhet i næringsdrivendes favør og i barns disfavør. Etablert presedens fra klageinstansene kan igjen bidra til at tilsyn unnlater å illegge økonomiske sanksjoner i lignende saker. For å rette opp i denne skjevheten bør tilsynsmyndighetene, som Forbrukertilsynet og Datatilsynet, få søksmålskompetanse i viktige prinsipielle saker.

5. Tilsynsmyndigheter som håndhever barns rettigheter må sikres tilstrekkelige ressurser.

Saksbehandlingstiden er i dag lang, og tilsynsmyndigheter må ofte gjøre strenge prioriteringer av hvilke saker de behandler. Ileggelse av økonomiske sanksjoner krever mye ressurser, og i mange tilfeller både juridisk og teknisk kompetanse. Tilsynsmyndigheter som håndhever barns rettigheter må derfor ha mer ressurser for å sikre at regelverkene håndheves effektivt. Det gjelder blant annet Datatilsynet, Forbrukertilsynet, Diskrimineringsnemnda, og Helsedirektoratet.

Oppsummert er våre fem krav for å sikre mer effektiv håndheving av barns rettigheter:

1. Ansvar for å håndheve barns rettigheter må plasseres hos tilsynsmyndigheter med sanksjonsmuligheter, istedenfor hos selvreguleringsordninger.
2. Det må være en reell risiko for avskrekkende økonomiske sanksjoner, spesielt i saker som gjelder barn.
3. Klageordningene må tilpasses barn.
4. Det må rettes opp i skjevheten som gjør at næringslivet har større mulighet til å få overprøvd vedtak enn aktører som ivaretar barns rettigheter.
5. Tilsynsmyndigheter som håndhever barns rettigheter må sikres tilstrekkelige ressurser.

